

SHAROF RASHIDOVNING SIYOSIY FAOLIYATIGA DOIR AYRIM MASALALAR

Raxmankulova Adolat

Tarix va ijtimoiy fanlar kafedrası dotsenti, t.f.n.

Fayzullajonova Ruhshona

Toshkent Amaliy fanlar universiteti, Tarix 3-bosqich talabasi

Annotatsiya

Maqolada Sharof Rashidovning tashqi siyosiy faoliyati va O'zbekistonning xalqaro nufuzini oshirishdagi roli yoritilgan. Toshkentning xalqaro diplomatiya markaziga aylanishi, "Toshkent ruhi" fenomeni va madaniy diplomatiya rivoji tahlil qilingan.

Kalit so'zlar: Sharof Rashidov, tashqi siyosat, xalqaro nufuz, Toshkent ruhi, madaniy diplomatiya.

Аннотация

В статье рассматривается внешнеполитическая деятельность Шарафа Рашидова и его роль в повышении международного авторитета Узбекистана. Анализируются развитие Ташкента как центра дипломатии и культурная дипломатия.

Ключевые слова: Шараф Рашидов, внешняя политика, международный авторитет, ташкентский дух.

Annotation

The article examines Sharof Rashidov's foreign policy activity and his role in enhancing Uzbekistan's international reputation. It highlights Tashkent's development as a diplomatic center and cultural diplomacy.

Keywords: Sharof Rashidov, foreign policy, international reputation, Tashkent spirit.

Sharof Rashidov XX asr O'zbekiston tarixida chuqur iz qoldirgan davlat va jamoat arbobi sifatida nafaqat ichki siyosiy jarayonlarda, balki Sovet Ittifoqining tashqi siyosiy strategiyasida ham muhim o'rin egallagan siyosiy shaxs hisoblanadi. Uning faoliyati, ayniqsa, O'zbekistonning xalqaro nufuzini oshirish, Toshkentni xalqaro diplomatik va madaniy markazga aylantirish hamda xalqaro madaniy aloqalarni rivojlantirish jarayonlari bilan chambarchas bog'liqdir. Rashidov davri O'zbekiston tarixida murakkab va ziddiyatli davr bo'lishiga qaramay, ushbu yillar respublikaning xalqaro maydondagi mavqei sezilarli ravishda mustahkamlangan bosqich sifatida ham baholanadi.

Sharof Rashidov shaxsi va uning siyosiy faoliyati tarixshunoslikda turli yondashuvlar asosida tadqiq etilgan. Sovet davri tarixshunosligida u ko'proq "sotsialistik taraqqiyot yetakchisi" va "kommunistik qurilish faoli" sifatida talqin etilgan bo'lsa, mustaqillikdan keyingi tadqiqotlarda uning faoliyati murakkab tarixiy-siyosiy jarayonlar bilan bog'liq holda qayta ko'rib chiqildi. Xususan, Sh. Ergashyevning "Sharof Rashidov" asari ushbu masalani ilmiy jihatdan chuqur tahlil qilgan muhim tadqiqotlardan biri hisoblanadi. Muallif Rashidovni faqat sovet mafkurasiga xizmat qilgan rahbar sifatida emas, balki markaz va respublika manfaatlari o'rtasida muvozanat saqlashga intilgan siyosiy arbob sifatida baholaydi. Ergashyevning fikricha, Rashidov faoliyatini baholashda uni mavjud siyosiy tizim va tarixiy sharoitlardan ajratib ko'rsatish mumkin emas. Asarda Rashidovning iqtisodiy, madaniy va xalqaro siyosatdagi tashabbuslari sovet tizimi imkoniyatlari

doirasida tahlil qilinadi. Ayniqsa, muallif Toshkentning xalqaro maydondagi nufuzini oshirishda Rashidovning diplomatik salohiyati muhim rol o'ynaganini alohida qayd etadi. S. Rizaev o'z tadqiqotlarida Rashidovning shaxsiy fazilatlari, siyosiy diplomatiyasi va madaniy tashabbuslarini yoritishga e'tibor qaratadi. Shuningdek, Sh.J. Kurbanovanning "Sharof Rashidovning O'zbekistonning xalqaro madaniy aloqalarini rivojlantirishdagi roli" nomli ilmiy maqolasida Rashidov faoliyatining aynan xalqaro madaniy diplomatiya bilan bog'liq jihatlari chuqur tahlil qilingan. Muallifning ta'kidlashicha, Rashidov davrida Toshkent Osiyo va Afrika davlatlari bilan madaniy aloqalarni rivojlantiruvchi yirik markazga aylangan. Muallifning ilmiy tadqiqoti ham Sharof Rashidovning O'zbekiston xalqaro aloqalarining rivojlanishidagi roliga bag'ishlangan.

Sharof Rashidov davrida O'zbekiston SSSR tarkibida bo'lishiga qaramay, xalqaro siyosiy va madaniy jarayonlarda faol ishtirok etuvchi hudud sifatida shakllandi. Ayniqsa, Toshkent shahri xalqaro diplomatik muzokaralar va madaniy forumlar markaziga aylandi. 1965–1966-yillarda Hindiston va Pokiston o'rtasidagi siyosiy muzokaralarning Toshkentda o'tkazilishi O'zbekiston tarixidagi eng muhim xalqaro voqealardan biri bo'ldi. Sovet Ittifoqi Vazirlar Soveti raisi A.N. Kosigin vositachiligida olib borilgan ushbu muzokaralarda Sharof Rashidov ham faol ishtirok etdi. Natijada imzolangan "Toshkent deklaratsiyasi" Hindiston va Pokiston o'rtasidagi qurolli mojaroga barham berishga xizmat qildi. Mazkur voqea Toshkentni xalqaro diplomatiya markazlaridan biriga aylantirib, O'zbekistonning xalqaro maydondagi nufuzini sezilarli darajada oshirdi.

Rashidovning xalqaro siyosatdagi eng muhim yo'nalishlaridan biri madaniy diplomatiya bilan bog'liq edi. 1958-yildan boshlab Toshkentda Osiyo va Afrika yozuvchilarining xalqaro konferensiyalari o'tkazila boshlandi. Ushbu anjumanlar Sharq mamlakatlari ijodkorlari o'rtasidagi madaniy aloqalarni mustahkamlashga xizmat qildi. Aynan shu davrda "Toshkent ruhi" tushunchasi shakllandi. Bu atama tinchlik, xalqlar do'stligi va madaniy hamkorlik ramziga aylandi. 1983-yilda Toshkentda Osiyo va Afrika yozuvchilarining VII konferensiyasi o'tkazilib, unda 70 dan ortiq mamlakat vakillari ishtirok etdi. Bu esa Toshkentning xalqaro madaniy markaz sifatidagi mavqeini yanada mustahkamladi.

Sharof Rashidov tashabbusi bilan 1968-yilda Toshkent xalqaro kinofestivali tashkil etildi. Dastlab Osiyo va Afrika mamlakatlari kino san'atiga bag'ishlangan ushbu festival keyinchalik Lotin Amerikasi davlatlarini ham qamrab oldi. Festival "Tinchlik, ijtimoiy taraqqiyot va xalqlar erkinligi uchun" shiori ostida o'tkazilgan bo'lib, u xalqaro madaniy integratsiyaning muhim platformasiga aylandi. 1968-yildagi ilk festivalda 49 mamlakat vakillari qatnashgan bo'lsa, 1984-yilga kelib ishtirokchi davlatlar soni 100 taga yetdi. Bu festival Toshkentni jahon kinematografiyasining muhim markazlaridan biriga aylantirdi.

Mazkur davrda "O'zbekfilm" studiyasi faoliyati ham jadal rivojlandi. Rashidovning madaniyat va san'atga e'tibori natijasida tarixiy va badiiy filmlar yaratishga keng imkoniyatlar ochildi. "Alisher Navoiy", "Ulug'bek yulduzi", "Yosh Avitsenna", "O'tkan kunlar", "Toshkent – non shahri" kabi filmlar nafaqat sovet hududida, balki xalqaro maydonda ham katta qiziqish uyg'otdi. Ayniqsa, "Yosh Avitsenna" filmi xalqaro mukofotlarga sazovor bo'lib, o'zbek kinosining jahon miqyosidagi obro'sini oshirdi. Bundan tashqari, Rashidov davrida "O'zbekfilm" qoshida multfilm studiyasi tashkil etilib, "Jasur chumchuq", "Xo'ja Nasriddin", "Cho'ldagi ko'l" kabi ilk o'zbek animatsion filmlari yaratildi. Bu jarayon O'zbekiston madaniyatining yangi yo'nalishlarini shakllantirdi.

Sharof Rashidov ta'lim va ilm-fan sohasidagi xalqaro hamkorlikka ham katta e'tibor qaratdi. Toshkent davlat universiteti va boshqa oliy ta'lim muassasalari Osiyo, Afrika hamda Yaqin Sharq davlatlari talabalari uchun muhim ilmiy markazga aylandi. 1980-yillarga kelib O'zbekiston oliy o'quv yurtlarida dunyoning 70 dan ortiq davlatidan minglab talabalar tahsil olayotgan edi. Bu holat

O'zbekistonning xalqaro ilmiy-intellektual markaz sifatida shakllanishiga xizmat qildi. Shuningdek, AQSH, Hindiston, Fransiya, Germaniya kabi davlatlardan professor va mutaxassislarining Toshkentda faoliyat yuritishi xalqaro ilmiy aloqalarni rivojlantirdi.

Sharof Rashidov Sovet Ittifoqining siyosiy doiralarida katta nufuzga ega bo'lgan rahbarlardan biri edi. U Moskva va respublika manfaatlarini o'rtasida muvozanatni saqlashga harakat qildi. Ayniqsa, xalqaro madaniy aloqalarni rivojlantirish orqali O'zbekistonning "yumshoq kuch" imkoniyatlarini kengaytirishga erishdi. Rivojlanayotgan Osiyo va Afrika davlatlari bilan madaniy va ilmiy hamkorlikning kuchayishi O'zbekistonning xalqaro obro'sini oshirdi.

Xulosa qilib aytganda, Sharof Rashidovning tashqi siyosat va xalqaro madaniy aloqalarni rivojlantirishdagi faoliyati O'zbekiston tarixida alohida o'rin tutadi. Uning rahbarligi davrida Toshkent xalqaro diplomatiya, madaniyat va ilm-fan markaziga aylandi. Rashidov mavjud sovet siyosiy tizimi doirasida harakat qilgan bo'lsa-da, respublikaning xalqaro nufuzini oshirish, O'zbekistonni jahon madaniy jarayonlariga integratsiyalash va xalqaro hamkorlikni rivojlantirish yo'lida muhim tashabbuslarni amalga oshirdi. Shu sababli uning faoliyati bugungi tarixshunoslikda murakkab, ammo muhim tarixiy tajriba sifatida baholanmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Эргашев Ш. Шароф Рашидов. – Тошкент, 2019.
2. Курбанова Ш.Ж. Роль Шарафа Рашидова в развитии международных культурных связей Узбекистана // Бюллетень науки и практики / Bulletin of Science and Practice / Scientific Journal. Нижневартонск, Россия. 2021. Volume 7, Issue 5. – С. 556-559.
3. Kurbanova Sh.J. O'zbekiston xalqaro aloqalarining rivojlanishi va bu jarayonda Sharof Rashidovning roli (1950 – 1983 yy.). - Tarix fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) dissertatsiyasi avtoreferati. – Toshkent, 2025.
4. Жамол Камол. Шароф Рашидов абадияти // Вухоро mavjlari. – 2017. – №2. – Б. 15.
5. Рашидов А. Халқимизнинг кутби замони // Janob. – 2016. – №9. – Б. 22.
6. Рашидова Ш.Г., Камилов Д.А. Шараф Рашидов: портрет человека в эпохе и эпохи – в человеке. – Ташкент: Тасвир, 2017.
7. Эргашев Ш. Эрк истар кўнгил. – Тошкент: Ўзбекистон, 2017.
8. Ризаев С. Шараф Рашидов. Штрихи к портрету. – Тошкент: Ёзувчи, 1992.
9. Горинов М.М., Горский А.А., Данилов А.А. История России с древнейших времен до начала XXI века. – Москва: Дрофа, 2005.
10. Народное образование и культура в СССР. Статистический сборник. - М.: Финансы и статистика, 1989.
11. Kurbanova Sh. Sharof Rashidovning xalqaro munosabatlarga oid faoliyati tahlili. (2024). *Молодые ученые*, 2(31), 131-133. <https://doi.org/10.71337/inlibrary.uz.yosc.50432>